

Didrik Slaghæk efter Stockholms blodbad.

Christiern II hade 1520 erövrat Sverige. Arvkonungadöme, kröning och blodbad hade följt mot slutet av året. När konungen i december begav sig hem till Danmark, syntes den nya unionsmonarkien fast grundad.

Till konungens närmaste omgivning hörde vid denna tid mästern Didrik Slaghæk. Hans hemland var Westphalen och Münsters stift. Fem år tidigare är han omtalad för första gången. Det var i de dagar då den påvliga notarien och referendarien Giovanni Angelo Arcimboldi beredde sig att bryta upp från Rom och bege sig till Norden för att där försälja avlat till understöd åt Peterskyrkans byggnad — Arcimboldi hade då, såvitt man kan se, förmedlat hans första andliga beställningar och inrangerat honom i sitt följ. Efter något år hade så mästern Didrik gjort sig fri från sin välgörare; han hade bedragit honom på hans hemligheter, invigt Christiern II i dem och till belöning fått en sekreterarepost i det kungliga kansliet. Denna sekreterarepost blev språngbrädan för hans framtid. Vi möter honom i det följande i olika diplomatiska missioner, i Rom, Lübeck och annorstädes, i rikets finansiella förvaltning, överallt och alltid en lika dristig som fördomsfri tjänare åt konungamakten. Nästa belöning blev dekanatet i Roskilde med dess rika inkomster. Under kriget mot Sverige gjorde Didrik Slaghæk Christiern II nya tjänster, och efter Stockholms blodbad fick han den lediga biskopsstolen i Skara. Som electus härtill trädde han in i det svenska riksrådet. Han delade där makten med Gustaf Trolle, ärkebiskopen av Uppsala, och biskopen av Fyen Jens Andersen (Bældenak),

nu även electus till Strengnäs. Men konungen gav honom platsen före dessa: han gjorde honom vid sin avresa från Sverige till ståthållare över riket. Som sådan var han i konungens följe på hans hemresa till Danmark och var med om exekutionen av munkarna i Nydala kloster i Småland¹.

Den tid som följde närmast, skulle komma att föra Didrik Slaghæk än högre på ärans och maktens tinne.

Det står som ett av de skarpast framträdande dragen i Christiern II:s inre politik att överallt hävda konungamaktens och rikets auktoritet; det medeltida väsendet där varje storman var sin egen herre och herre över andra, skulle utrotas. Utslagen av dessa allmänna strävanden är många. De möter inte minst i konungens uppträdande mot kyrkan och dess män, särskilt i hans ingrepp mot ärkebiskopsstolen i Lund.

I slutet av 1519 avled ärkebiskopen av Lund, Birger Gunnersen. Christiern II gjorde omedelbart anspråk på de kungliga län som låg under ärkebiskopen, i första hand på Bornholm, och för att driva dessa anspråk igenom, utsåg han på trots av kapitlet en av sina mångbeprövade sekreterare Jörgen Skotborg till ärkebiskop. Men tankarna hos en sekreterare och en ärkebiskop går lätt olika vägar, och Jörgen Skotborg hade inte väl påtvingats kapitlet, förrän han satte hårt emot hårt och vägrade utlämna de ärkebiskopliga förläningarna. Förhållandena ledde till en dragkamp mellan honom och konungen; den varade ett år och mera. Christiern II:s beslut blev omsider att låta Jörgen Skotborg falla, en åtgärd så mycket lättare som denne aldrig lyckats få påvlig stadfästelse — påven hade reserverat ärkebiskopsstolen, kardinalen Paolo Emilio dei Cesi gjorts till administrator av ärkestiftet och fått sig tilldelad dess inkomster. Men var finna en ny archielectus som kunde

---

¹ Acta pontificum Danica, udg. af Alfr. Krarup og Johs. Lindbæk, VI, 100, 107, 110, 253, 306, 326 f.; Allen, De tre nordiske Rigers Historie, II, 416 f.; III: 1, 61, 72, 78, 280 f., 353 f., 357 f.; Ekdahl, Christiern II:s arkiv, IV, 1336 f. .

väntas bli en villigare och säkrare hantlangare åt konungen och riket än företrädaren varit? Christiern II:s blick föll på Didrik Slaghæk. Det var tidigt på våren 1521¹. Electus av Skara, ståthållaren över Sverige, skulle nu också vara ärkebiskop av Lund.

Uppdraget att leda förhandlingarna i Rom om Didrik Slaghæks archiepiskopat uppdrogs åt en av Christiern II:s sekreterare, mästern Klaus Pedersen; som medhjälpare fick han kaniken från Utrecht Johan Slaghæk, en brorson till mästern Didrik. Förhandlingarna tog denna gång ett lika hastigt som gynnsamt förlopp; man märkte hur kraftigt och tveklöst greppet var hos den nye pretendenten. Avgifterna till kurian med ett oavkortat servitium på 4000 floriner erbjöds utan vidare; kardinalen-administratören tillfredsställdes med 3,000 dukater; därtill med löftet att kung Christiern skulle utverka av sin svåger kejsar Karl ett reservat åt honom på nya 2 à 3,000 dukater i Neapel. Huset Fugger i Augsburg likviderade affärerna; med de föräringar som man aldrig kunde undvika, sprang kostnaderna upp till 7,800 dukater. När man kommit ett stycke in i juli 1521 var allt i ordning. Konfirmationen på ärkebiskopsstolen var beviljad och påven hade därtill gett Didrik Slaghæk rätt att förena med ärkebiskopsstolen ännu en biskopsstol. Bullan härom antidaterades. Dess datum blev den 19 mars 1513, Leo X:s kröningsdag². Ingen skulle kunna säga att den utfärdats med Skara biskopsstol för ögonen.

Konung och påve var eniga. Det låg helt utanför alla beräkningar att någon eller något skulle kunna hindra att ståthållaren över Sverige, electus till Skara, också blev ärkebiskop av Lund, den mest betydande ställning någon nedanför tronen kunde nå till i Norden.

---

¹ Allen III: 2, 62 ff.; Acta pontificum Danica VI, 201, 289, 299, 312 f.; Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern den Andens og Frederik den Førstes Historie, udg. ved C. F. Allen, 2 f., 188 f.

² Acta pontificum Danica VI, 360 ff., 370 ff., 2; Allen III: 2, 208 ff.; Lindbæk, Pavernes Forhold til Danmark under Kongerne Kristiern I og Hans, 150.

II.

Christiern II:s nordiska monarki var en diktaturstat. Inre motsatser, en skärpt kamp mellan partier och personer, med huvudena lika osäkra som äreposter och beställningar, är i sådana ordningen för dagen. I Christiern II:s Sverige fick denna kamp sin inriktning och färg av den utveckling som de allmänna politiska förhållandena i bråd-störtad hast kom att taga.

Månaderna efter Christiern II:s avresa omlades ställningen i Sverige. Konungen hade på väsentliga punkter gripit miste: han hade, av finansiella skäl, i stor utsträckning avskedat de främmande legotrupper som han erövrat landet med, och han hade låtit utgå befallning både om böndernas avvapning och om en ny gärd — det betydde att han på en gång riskerade sin militära position och själv förde samman stoffet till en agitation emot sig. Redan i december hade uppror utbrutit i det sydligaste av de svenska landskapen: Småland. Kring Kopparberget i Dalarna drev vid samma tid upprorsmän kring; det gick order till kommandanten på Vesterås att slå efter dem. Ett stycke in i nästa år flammade upproret över hela Småland och Dalarna; i det senare landskapet fick rörelsen sin ledare och organisator: Gustaf Eriksson Vasa. Ställningen var redan tidigt på våren sådan, att det för denne stod som den närmaste uppgiften att bemäktiga sig Vesterås, militärgeografiskt uppmarschporten för det mellansvenska bondeuppbådet, brohuvudet för det inre Mälarbäcknet.

Allvaret i den situation som på detta sätt inträtt, stod under våren 1521 fullt klart för Christiern II:s svenska riksråd: rådet insåg att en motstöt var nödvändig. En härstyrka detacherades från Stockholm vid mitten av mars; riksrådet red i spetsen; planen var att motstöten skulle sättas in militärt. I slutet av april kom avgörandet: ett slag utanför Vesterås. Lyckan svek riksrådet. Slaget slöt med Gustaf Vasas och böndernas seger. Uppmarschporten var öppnad.

Didrik Slaghæk hade personligen ingripit vid tillfället. Han hade, i strid mot den militäre överbefälhavaren Reinwald von Heidersdorf och mot Jens Andersen, trott sig finna att den strategiska ställningen fordrade ett angrepp av regerings-trupperna och tvungit detta igenom. Trupperna och deras ledning, inte han — så var hans mening — hade sviktat ¹.

Gustaf Trolle var inte närvarande i Vesterås vid tiden för slaget — senare hälften av april och över mitten av maj ² var han i Norrland för att på denna front hejda upprorsrörelsen från att utbreda sig. När han skildes från de andra riksråden i Vesterås hade han väl tyckt det gick sällsamt till ³, men allt synes ännu ha varit sämja och fred; när han igen mötte dem vid sin återkomst till Stockholm, hade partikonturerna avklarats och var maktkampen mellan de regerande i full gång. Å ena sidan: Didrik Slaghæk, fylld av aktivitet, gåpåig, en hänsynslös sälle, med mycket av en tysk landsknekt och italiensk kondottier i blodet; å den andra sidan: Jens Andersen, prelat ut i fingerspetsarna, istadig, slug, med tanke inte blott på det egna, utan också det allmänna bästa. Gustaf Trolle slöt sig till Jens Andersen. Och tillsammans gick de mot Didrik Slaghæk.

Ett första utslag av konflikten möter i en skrivelse som Gustaf Trolle och Jens Andersen, tillsammans med biskop Otto av Vesterås och Erik Trolle, efter mitten av maj avlät till konungen. »Käre nådige herre», skriver de. »Där haver ingen gjort denna uppresning utan mäster Diric med sitt uppenbara hot om galge och hjul och det mord han gjorde på Vesterås slott ⁴ och hotet att han ville upp och bränna Kopparberget, Sölvberget och Dalarna, och den brand på den by och det mord på den kvinna han gjorde på vägen

¹ Källorna hos Allen III: 2, 129 ff (6. Bog kap. I—II). Jmfr Bertil C:son Barkman, Kongl. Svea livgardes historia I, 8 ff.

² Gustaf Trolle daterar Vesterås ¹¹/₄ (Behrmann, Kong Christiern den Andens Historie, II, 166); från Helsingland meddelade han sig med magistraten i Stockholm och denna utfärdade med anledning därav en skrivelse ²⁵/₄ (Ekdahl IV, 1359 f.). Han daterar ²⁶/₅ i Stockholm (smst. 1357 f.).

³ Allen III: 2, 161.

⁴ Mordet på befälhavaren Jens Falster.

mot Dalarna. Det må eders nåde förlita sig till. Käre nådige herre. Det sølv, guld och penningar som mäster Dirich haver tagit här i Stockholm och låtit föra på slottet; där kan han ingen reda göra för, varken med skrift eller ord»¹. Skrivelsen var en anklagelseskrift utan alla omskrivningar mot konungens förste man i Sverige personligen. Den gav honom, nog så djärvt, hela skulden för upprorsrörelsen. Den beskyllde honom för oegentligheter i hans medelförvaltning och räkenskapsföring.

Didrik Slaghæk har i detta sammanhang gjort vad han kunde för att nedsvärta Gustaf Trolle inför Christiern II, men trots detta och den utpräglade misstro som konungen sedan gammalt hade mot Jens Andersen, begynte hans tillit till Didrik Slaghæk att vackla. Han sände ett långt memorial till svar, genomgick i det ställningen i Sverige och gav sina instruktioner. Didrik Slaghæk blev befalld till Köbenhavn. Han skulle ha med sig sina räkenskaper på den utgift och uppörd som han haft å konungens vägnar².

Det kungliga memorialet väckte stor rörelse i Stockholm. Ty var det något som Gustaf Trolle och Jens Andersen inte ville, var det att släppa Didrik Slaghæk ifrån sig till Köbenhavn utan att själva slå följe. Sigbrit moder kan han snart vända, var Jens Andersens ord³; han mente med Sigbrit konungen. Riksrådet tog sitt parti. Och det handlade snabbt. Det valde i anknytning till ett medgivande av konungen, tillsammans med borgmästare och råd i Stockholm till hövitsman i Sverige en ur sin mitt, Gustaf Trolle⁴. Didrik Slaghæk var därmed skjuten åt sidan. Och riksrådet gick

---

¹ Behrmann II, 172 f.; jmf. Allen III: 2, 449 (anm. 16); Paludan-Müller, Jens Andersen Beldenak, 94. — Det talas i brevet om vad mäster Didrik tagit »här i Stockholm»; brevet är alltså avsänt därifrån efter Gustaf Trolles återkomst från Norrland. Å andra sidan ligger brevet före det kungliga memorialet (jmf. nedan), vilket utgör svar därå och föranledde bland annat en skrivelse från biskop Otto av Vesterås till konungen ¹⁵/_e. Behrmann II, 169 ff.

² Behrmann II, 160, 173 ff.

³ Behrmann II, 160.

⁴ Allen III: 2, 186 f.

vidare. Det utgick från det allmänna ropet om att mäster Didrik var orsaken till upproret; detta uppror, menade de, kunde endast stillas, om man tydligt och klart tog avstånd från honom och han som tecken därpå blev åtminstone till synes satt fången. Hur man nu bar sig åt: ställningen hade nått den punkt att ståthållaren den 16 juni själv gick med härpå¹. Till konungen skrev man: »Tyckes rikets råd bäst vara att mäster Dirick och alle hans tillhängare bliva här tillstädes, så länge hans nåde kommer själv, först att detta upplopp kan dess snarare avställas, och sedan kan hans nåde fånga yttermera reda på hans nådes gods och penningar, desslikes att det varder vetterligt över allt riket att mäster Dirickes gärningar och handlingar äre icke gångne efter vår käreste nådigste herres befallningar». Det tillades axiomatiskt: »mäster Dirick kan aldrig göra räkenskap, ty han haver intet skrivit vad han haver uppburit och utgivit som aktandes är; dock skall det väl vara vetterligt vad han haver uppburit, och aldrig kan det vara vetterligt var det är blivet, utan att han bliver själv så villig han vill det säga»².

Riksrådet hade visat sig i stånd till en inre uppgörelse och att taga ansvar. Men samtidigt hade det satt sig över konungens befallning om Didrik Slaghæk. Jens Andersen fick uppdraget att uppsätta instruktionen för det sändebud som skulle överbringa beskedet till konungen. Instruktionen som endast kan ha varit avsedd att läsas av sändebudet, skräder inte orden. »Det gäller nu land och rike», skrev Jens Andersen. »Om mäster Diderick kommer av landet, då skole alle mäster Didericks gärningar tänkas vår käreste nådige herre till, och det skulle hans nåde icke vilja för så mycket guld som mäster Diderick väger. Ty Sveriges rike är bättre än så mycket guld. Item det är orådligt, att kongelig majestät rättar sig någon tid efter mäster Didericks handel, vare sig antingen i råd eller skrivelse, ty där skall aldrig följa annat efter än skada och obestånd. Item mäster Diderik är utropad över alle landena för en uppenbarlig

¹ Ekdahl 1374; Allen III: 2, 450 (anm. 22).

² Behrmann II, 174 f., 183.

missdådare för de mångfaldiga, uppenbarliga okristliga gärningar han haver gjort emot all kristendomen. Item säger han uppenbarligen att han icke väjer mera för att taga en biskop från halsen än en hund. Item för sådane okristlige gärningar han haver gjort, skådade han aldrig varken kyrka eller kloster eller vill någon tid bekänna Gud därför. Därföre säger nu var man att detta upplopp och örlig är en rätt hämnd av Gud. Och är allmogen där dristig av, när dem predikas så före. Därföre är det änteligen rådeligt att mäster Diderick bliver här själv tillstädes, som han själv begärer». Instruktionsen slutar som svaret på memorialet med att starkt betona hans oredlighet och har till sist orden: »När en krismad konung fångar märkelig skada för han tror dem han inte skulle tro och misstror dem som han skulle tro: då är det ett straff efter Guds lönlige domar för någre uppenbarlige gärningar. Och då skall konungen akta Davids ord: 'Cor regis in manu Dei est', och göra lag igen, som David gjorde»¹.

Då Christiern II fick det svenska riksrådets nya besked om mäster Didrik, befann han sig inte längre i Danmark. I all hast och hemlighet hade han bestämt sig för en resa till Nederländerna och förhandlade där som bäst med sin svåger, kejsar Karl. Beskeden från Sverige, målet Sverige, lades hur otroligt det kan låta, tillsvidare ad acta.

Inte desto mindre blev Christiern II under sin vistelse i Nederländerna tvungen att taga i varje fall en del av frågekomplexet kring Didrik Slaghæk under övervägande. Det var vid denna tid som förhandlingarna i Rom om ärkebiskopsdömet nådde sin avslutning. Konungen fick meddelande från sitt sändebud där, att konfirmationen beviljats Didrik Slaghæk. Han tvangs att taga ståndpunkt till detta.

Den ståndpunkt konungen kom att intaga visar hur

---

¹ Behrmann II, 158 ff. — Skriftstycket är självfallet inte som det menas, något brev till konungen. Dess innehåll förbjuder detta. Konungen nämnes också genomgående i tredje person, och heter det på ett ställe (160): Referat hoc nuntius signanter quia ubi maius periculum illic maior adhibenda est cautela.

händelserna i Sverige verkade. Det uppsattes och avgick brev till sändebudet — det var strax i augusti i Brügge. Konfirmationen skulle inte expedieras, hette det nu; var det kommet så vitt att bullan därpå redan låg utskreven, skulle man lägga sin flit på att få Didrik Slaghæks namn utslätat; platsen skulle stå öppen för namnet på den person, som konungen kunde vilja ha i hans ställe till stiftet¹.

I Rom var man van till allt. Bullorna hade man ännu inte fått ut, och då Klaus Petersen diskuterade de nya direktiven med huset Fuggers representant vid kurian, Antonius Fugger, kom man till den uppfattning, att solliciterade man bara tillräckligt hos påven själv, kunde saken väl bli gjord om som konungen ville. Men de 7.800 dukaterna var inte att tänka på att få tillbaka. En 6 à 800 till behövdes för nya föräringar. Sollicitering skedde. Den bar frukt. Bullorna expedierades inte².

Didrik Slaghæk var oskadliggjord som ståthållare över Sverige. Hans ärkebiskopsstol syntes nu också förtona sig i fjärran.

III.

Medan Christiern II uppehöll sig i Nederländerna och förhandlingarna med Rom tog den vändning de gjorde, skred förlusten av Sverige vidare: snart återstod av det stolta väldet där endast Stockholm och huvudfästningarna utanför. I augusti nådde Gustaf Vasa över skogarna på Kolmården ned i Östergötland. I Vadstena blev han strax efter den 20 vald till rikets föreståndare. Ridderskapet i Sverige slöt sig nu öppet till honom; de svenska trupperna i Stockholm och på Kalmar deserterade³.

Då Didrik Slaghæk blev tagen i fängsligt förvar, hade han gjort det förbehåll att han inte därmed tog någon skuld på sig, och att han som konungen befallt honom, ville ha

¹ Acta pontificum Danica VI, 371 ff., 381. Jmfr Gram i Skrifter udi det Kjøbenhavnske Selskab fremlagte III, 36.

² Acta pontificum Danica VI, 371 ff.

³ Paludan-Müller, 106.

lov att resa till Danmark när det avgick skepp från Stockholm¹. Det är sannolikt att han redan den 21 juli har varit i Köbenhavn². Gustaf Trolle och Jens Andersen följde kort tid efter. Man har en uppgift i ett brev från Köbenhavn att drottning Elisabet tog »ärligen» emot den svenske ärkebiskopen när han kom³. Det sätt på vilket Jens Andersen blev mottagen, var ett annat. Didrik Slaghæk lyckades utverka konungens befallning att han »skulle insätta h. Jöns, biskop i Odense, och h. Jöran Turson, prost i Uppsala, uti arrest till dess konungen fick tala med dem, på det de inga brev måtte bortskicka konungen till skada». Han underrättade kapitlet i Lund härom, och mäster Didrik och kapitlet gick i borgen för »h:r Jens, biskop i Odense, och h:r Jöran Turesson, prost uti Uppsala, att de skole ställas till rätta för konungen, när konungen komme till Köpenhamn och så begärde». Denna borgen undertecknades i Lund den 11 september 1521⁴.

Det hade igen kommit till en av dessa lyckoomkastningar som tidens och inte minst Christiern II:s historia är så rik på. Didrik Slaghæk hade nu lyckats bereda Jens Andersen samma öde som Jens Andersen någon månad tidigare berett honom själv.

Några dagar senare var konungen tillbaka i sin huvudstad. De dokument som är kvar, tillåter inte att närmare följa de förhandlingar som därmed inleddes och i vilka Didrik Slaghæk spelade huvudrollen. Men något kan skymtas. Nederlaget vid Vesterås har dragits fram och Reinwald von Heidersdorf kallats att infinna sig, men han var hårt sårad och kunde inte komma. Det fördes på tal inför konungen att Gustaf Trolle varit med om att hindra Didrik Slaghæk från att som konungen befallt, komma till Köbenhavn, och upptogs förhör med Jens Andersen varför han och ärkebiskopen självtaget lämnat sina poster i Sverige. Jens Andersen tog

¹ Ekdahl IV, 1375; Allen III: 2, 450 (anm. 22).

² Hanserecesse III: 7, 62.

³ Allen III: 2, 452 (anm. 36).

⁴ Excerpta diplomatica. Sext. 12 n:o 100; Skånebrevsförteckningen 471.

på sig att ha rått Gustaf Trolle till uppbrottet, och fördjupade sig i att utveckla hur Sverige bäst kunde vinnas tillbaka; på Stockholms slott hade vid uppbrottet så gott som ingen annan än ärkebiskopen varit kvar av svenskarna och denne utblottad och förarmad¹. Men vad Didrik Slaghæk själv kan ha haft att anföra till anklagelserna mot sig är okänt. Konungen vacklade. Först långt fram i november tog han bestämd position. Han skrev då till sitt sändebud i Rom om »bispen av Fyen, huruledes han haver bevist sig uti hans gamle stycker», och fick till svar rådet att nu låta göra »en liten process därom» och skicka den upp till Rom. »Eders nåde kan väl lagligen skilja honom från biskopsdömet och få rätt över honom, så att han får lön för hans gode gärningar». Bullorna begärdes expedierade utan radering. Den 20 december avgick de till Danmark². Påven hade oåterkalleligt stadfäst Didrik Slaghæk som ärkebiskop av Lund, den siste stadfäste i den långa räckan som börjat med Asker och Eskil, Absalon och Andreas Sunesen.

Jens Andersen fick sitta kvar i sitt fängelse hos kapitlet i Lund. Mäster Ditlev Smither, en av konungens sekreterare, notificerade den 23 november kapitelherrarna om valet av ärkebiskop. Konungen hade valt Didrik Slaghæk och gett det tillkänna för påven. Valet hade skett utan att mäster Didrik framställt någon begäran om att komma ifråga³.

IV.

Sedan konungens avgörande om ärkebiskopsstolen fallit, inbjöd Didrik Slaghæk omedelbart till sin introduktion i Lunds domkyrka. Anders Muus som fördrivits från sin biskopsstol i Oslo, fick brev därom och om att assistera — förmodligen var ingen annan biskop att tillgå⁴. Den 25 november ägde introduktionen rum. Officiäl på Lunda-

¹ Allen III: 2, 455 (anm. 51), 452 (anm. 36); Paludan-Müller, 104 ff.

² Acta pontificum Danica VI, 380 f.

³ Skånebrevsförteckningen 469 v. med datum: »Köpenhamn die S:ti Clementis».

⁴ Excerpta diplomatica. Sext. 12 n:r 95.

gård Hans Skovgaard var med; han skrev i sin räkenskapsbok: »Anno domini 1521 måndagen som var sancta Katerina jungfrus dag, då blev mäster Dirick Slaghæk inledd till ärkebiskop att bliva över Lunde stickt». Han tillägger: »Och samma dag antvordade han mig, Hans Skovgaard, Lundagårds nycklar och befallde mig framdeles officialdömet uppå Lundagård»¹. Den senare historietraditionen på platsen skildrade händelsen mera utförligt. Mäster Didrik, säges det, en tysk man; hade tidigare varit Sigbrits kansler och i många år slagit följe med landsknektar; »ett offuergiffuit menniske». När han nu kom, inträngd av konungen på ärkebiskopssätet och skulle låta intronisera sig i Lund, hade han många konung Christierns drabanter och landsknektar med sig. De följde honom uppför stora gatan och in i domkyrkan med pipor och trummor. Därinne gick den nye ärkebiskopen avigt kring kyrkan och sade för vem som ville höra på att aldrig hade S:t Laurens och Lunds domkyrka haft sin rätte husbonde och herre förrän nu². Traditionen härrör från mitten av 1500-talet och synes influerad från konung Christierns landsrätt — det förbjödes i denna (kap. 2) biskoparna när de kommer till allmännare herredagar och annars, att hava framför sig pipor och trummor.

Det är okänt huru länge ärkebiskopen efter sin introduktion stannade i Lund. Register över brev visar emellertid att han den 7 december var annorstädes, den 11 i Köbenhavn. I senare delen av månaden har han igen besökt sitt stift. Han har tillbringat julen där. Fredagen efter juldagen, den 27 december då Hans Skovgaard igen talade med honom, var han på Borgeby, ärkebiskopens fäste och gård vid Lödde ström³.

Det första spörsmål som efter Didrik Slaghæks utnämning mötte honom, har ganska säkert varit spörsmålet om ärkebiskopsstolens förlänningar. Redan den 23 november befullmäktigade Christiern II en av sina sekreterare att ge

¹ Hans Skovgaards räkenskapsbok 1519—1522. RA. Köbenhavn.

² Jon Tursöns kyrkokronika. Kirkeh. Saml. II, 314.

³ Skånebrevsförteckningen 471 v., 472; Hans Skovgaards räkenskapsbok.

kapitlet tillkänna »några märkeliga ärenden». Det är möjligt att de gällt de ärkebiskopliga länen. I varje fall trädde ärkebiskopen i förbindelse med hövitsmannen på Hammershus Niels Ibsen. Ännu den 27 december hade denne emellertid inte lämnat slottsloven ifrån sig. Didrik Slaghæk befalld honom då att »änteligen» göra det¹. Men resultatet blev, förmodligen med ärkebiskopens goda minne, intet.

Ett andra spørsmål som mötte, var spørsmålet om den avdankade företrädaren Jörgen Skotborg. När denne i oktober fann sin sak förlorad, hade han sökt att ekonomiskt säkerställa sig. Han hade vänt sig till kapitlet om ett lån och erbjudit detta såsom pant två av de ärkebiskopliga länen: Strö län i Göinge härad och Esphult i Gärs härad i Skåne. Kapitlet hade beviljat »en hop penningar och sölv» av domkyrkans medel och kyrkovärdarna mottagit panten². Didrik Slaghæk konfirmerade efter att ha blivit ärkebiskop transaktionen³. Men han var därför inte sinnad att ge upp spelet. Då han fick höra att Jörgen Skotborg packade sina kistor och att de förseglades i Malmö, förstod han att mannen var i färd med att föra vad han hade ur riket. Didrik Slaghæk lät då, den 7 december, genom ett ombud föredraga kapitlet, att hans företrädare borde sätta borgen för sig; ville han inte, »skulle han inkomma på Lunde biskopsgård och där så länge förbliva till dess han gjort skäl och reda för vad han uppburit och utgivit på Lunde sätes vägnar»⁴. Hur det gick med kistorna är okänt. Men Jörgen Skotborg fann ett tillfälle att slippa bort. Han tog munkdräkt. På väg till Rom fann han en tillflyktsort hos gråbröderna i Köbenhavn⁵.

Didrik Slaghæk var vid tiden för sin utnämning ännu

¹ Skånebrevsförteckningen 471, 84.

² Pantebrevet registrerat i Skånebrevsförteckningen 80 under datum: »söndagen näst efter sancti Dyonsii martyris 1521» (1³/10); Jörgen Skotborgs följebrev till åboerna i länet smst. 80 v. under datum: »ipso die undecim millium virginum 1521» (2¹/10).

³ Excerpta diplomatica. Sext. 12 n:o 96.

⁴ Skånebrevsförteckningen 471 v. under datum: »Lund octava sancti Andreæ ap. 1521».

⁵ Allen III: 2, 438 (anm. 42).

inte promoverad till någon av ordines sacri¹. Då helgden av domkyrkans kyrkogård blivit kränkt, hämtades Anders Muus ännu en gång till Lund. Didrik Slaghæk bad honom att företaga vigningen och begärde att kapitlet skulle »tillställa honom de ornamenter som därtill hörde»².

Det är att förmoda att kränkningen av kyrkogårdens helgd härrörde från det främmande krigsfolk som i slutet av 1521 samlades till Lund. I Stockholm och annorstädes hade Didrik Slaghæk varit värvare åt konungen och handlat och vandlat med penningarna till soldatesken. Ännu som ärkebiskop fortsatte han i yrket. Han satt på Lundagård och antog och avlönade landsknektar³.

Till Didrik Slaghæks besök i sitt stift under julen 1521 knyter sig en händelse som är relaterad i en skrivelse från Dietrich von Schönberg, högmästarens i Preussen sändebud hos Christiern II⁴. Skrivelsen är daterad Lübeck den 12 februari 1522. Huvudaktör är vid sidan av Didrik Slaghæk moder Sigbrit; händelsen rör sig om Christiern II:s tyske sekreterare, mäster Stephan Hopfensteiner som senast följt konungen på hans resa till Nederländerna och förut använts av honom i missioner till Fredrik den vise av Sachsen och kejsar Karl V; i handlingarna från riksdagen i Worms läser man hans namn⁵. Som introduktion kan tjäna en regist över ett brev, skrivet till mäster Stephan och daterat Lund den 21 december: »Canutus Caroli sände till archiebiskopen med Moens Falster 36 mark och beder mäster Staffan att giva sådant honom till känna, samt beder att han

¹ Acta pontificum Danica V, 362, 370 f.

² Skånebrevsförteckningen 472 under datum: »Hafniæ feria 4:ta post festum beatæ Annæ 1521» (¹¹/₁₂).

³ Skånebrevsförteckningen 473 v., 472; Excerpta diplomatica. Sext. 16 n:o 42.

⁴ Skrivelsen i Ordensbriefarchiv. Königsberg. Professor Gottfrid Carlsson som där påträffat skrivelsen, har haft vänligheten ställa en avskrift till författarens förfogande.

⁵ Breve og Aktstykker, 9; Deutsche Reichstagsakten II: 2, 901. Jmfr Oskar Andersen, Overfor Kirkebruddet, 82.

icke ville förhasta sig, om han bliver förtalad hos ärkebiskopen, som han är vorden åtvarnad om»¹.

Dietrich von Schönbergs berättelse lyder: »Kunglig Majestäts av Danmark secretarius mäster Steffan reste efter ordre en dag till Skåne med mäster Diterich, ärkebiskopen av Lund. Moder Siprecht och han, mäster Diterich, hade gjort ett rådslag med varandra, och avsikten de satt sig före var den, att väl han fått Steffan över, skulle han låta slå huvudet av honom eller på annan väg bringa honom om livet. Men så snart mäster Diterich och Steffan kom över till Skåne, föll en smittosam sjuka efter Guds rådslut mäster Diterich på, så att han vart dödiligen krank och för tiden icke kunde utföra sitt tilltag, och kom mäster Steffan igen tillbaka till Köbenhavn. Var man undrade sig där över att se honom så livslevande, och man sade honom hur det för sant varit beställt, och hade heller ingen vetat annat än att han var död och brakt om halsen. Alltså vart honom tillrätt han skulle med det första, om han ville rädda sitt liv, ge sig ur landet. Steffan blev högeligen förskrämd över att vad man tilltänkt honom skulle komma till utförande, och fast han för sant var oskyldig, gav han sig likväl i väg, och haver Gud förlänat honom lyckan så att han kommit till Lübeck, för vilket han tackar Gud»².

¹ Skånebrevsförteckningen 471 v. under datum: »Lund d. 21 decemb. 1521». Enligt Excerpta diplomatica. Sext. 15 n:o 149 var penningarna gåva.

² Konig:n Maie:tt von Thenmargken Secretarius Meyster Steffan hat vf einen Tag mit Meyster Diterich dem Ertz Bischoff von Lunda in Schonen, raisen mussen, in dieser vorgesetzten Meynung, das Muer Siprecht vnd er Meister Diterich einen Ratschlag mit einander gemacht, so ehs er Steffan hirvber brecht, das Haupt abschlagen oder sonsten in ander Wege vmbbrennen lassen. So balde aber Meister Diterich vnd Steffan vf Schonen kommen, hat aus Verhengknus Gottes Meister Diterich die Pestilentz angestossen, das er todlichen krank geworden, also das er seinem Vornemen vf dismal nit hat stadt geben mogen vnd Meyster Steffan widerumb zuruck nach Kopenhagen einkommen, hat sich yderman seins Lebens verwundert vnd gesagt, wie es warhafftig bestelt, vnd auch nymandte anderst gewiest, dan das er tode vnd vmb des helsz gebracht were. Also ist ime geraten, das er sich ins erste, souer er sein Leben retten wolt, aus dem Lande thun solt. Also ist Steffan solchs gedachts, der furwar vnschuldig, zum Handel kommen hoch

Den ärkebiskopliga kuppen hade misslyckats. Vad gällde striden mellan Didrik Slaghæk och Stephan Hopfensteiner?

V.

Medan Didrik Slaghæk och mäster Stephan var i Skåne, befann sig Christiern II på Fyen; han daterar där brev från den 20 till den 31 december. I Odense höll han sin moders, änkedrottning Christines begravning. Den 2 januari var han på återväg i Korsör. Dagen efter har han varit Köbenhavn¹.

Konungens första åtgärd efter återkomsten var lika oväntad som överraskande. Ärkebiskopen var nu åter i Köbenhavn. Konungen lät fängsla honom.

Samma dag ärkebiskopen fängslades, den 3 januari, gick brev från konungen till kapitlet i Lund »att herr electus Lundensis, mäster Diederick måtte bli här i Köpenhamn». Orsaken angavs bestämt: »för något räkenskap och gäld som konungen hos honom hade, och att fördenskuld Lunde kapitlet ville till sig anamma allt det krigsfolk i Skåne som mäster Diederich antagit och lönt och hålla dem tillstådes». Brevet är endast bevarat i regest. Denna regest kan kompletteras med en annan över samma brev. Det heter här att »konungen höll electum i Lund mäster Didrich kvar i Köpenhamn för någon gäld skuld» och att kapitlet »skulle emottaga krigsfolket och därom förhöra, huru mycket lön electus dem givit haver»².

Regesterna visar klart, att Didrik Slaghæks »kvarhållande» har haft sin orsak i »räkenskap och gäld» som han stod i till konungen. Räkenskapen och gälden anges inte

---

erschrocken, ydoch sich vfgemacht vnd hat ime Got die guod verlychen, domit er bis gein Lübeck kommen, dauor er Got danckt.

¹ Reg. hist. dipl. Dan. 6915—6932, 6944; Skånebrevsförteckningen 473 v.

² Skånebrevsförteckningen 473 v. under »Datum Köpenhamn feria 6:ta post festum Brandani abbatis 1522». Allen III: 2, 456, förklarar 1522 vara felskrift för 1521 och St Brandani dag vara den 29 november. Därav förvirringen hos honom s. 222 ff.

ha haft förbindelse med hans medelförvaltning i Sverige: den har haft det med avlöningen av krigsfolket i Skåne och varit av den beskaffenhet, att ledningen av detta krigsfolk omedelbart fråntogs ärkebiskopen. Anklagelsen har tydligt gått ut på att ärkebiskopen tillvällat sig medel som han haft om hand. Konungens förståndigande till kapitlet i Lund att hålla förhör om huru mycket Didrik Slaghæk kan ha utbetalt till krigsfolket, torde visa detta.

Med Didrik Slaghæks fängslande och anklagelsen mot honom var det att vänta att alla hämningar gentemot den mäktige skulle upphöra. En ny anklagelse fördes omedelbart fram. Den hade sitt ursprung i det förhållande till påvestolen som Stockholms blodbad och händelserna där-efter fört konungen in i.

I Stockholms blodbad hade de två biskoparna Matthias av Strengnäs och Vincent av Skara mist livet. Något senare, i början av februari 1521, hade priorn och flera av bröderna i Nydala kloster blivit dränkta. Privilegium fori hade groft kränkts. Ryktet om dessa våldshandlingar hade nått till Rom, och inte minst hade Johannes Magnus, den senare ärkebiskopen av Uppsala som Sten Sture ackrediterat vid kurian, vitt och brett utlagt texten ur svensk synpunkt. På våren 1521 hade Christiern II begärt att de två electi Jens Andersen och Didrik Slaghæk skulle provideras till de lediga biskopsstolarna i Strengnäs och Skara. Påven svarade med att begära uppgift om orsakerna till vakanserna, och Christiern II hade måst inkomma med en redogörelse — enligt honom var det inte fråga om någon avrättning; biskoparna hade konungen ovetande, mist livet i ett upplopp av soldatesken på Stockholms slott; konungen vore oskyldig. Redogörelsen blev föredragen vid kardinalkollegiets sammanträde den 14 juni¹. Ett par veckor senare upptogs den till förnyad behandling. Leo X meddelade då att han ärnade sända brodern Franciscus de Potentia av gråbrödrorden till Danmark. Konungen hade att fria sig inför denne

¹ Allen III: 2, 454 (anm. 48); Acta pontificum Danica VI, 354; jmftr 336 f.

från ryktet att ha låtit döda de två biskoparna; talte ryktet sant, att göra avbön och penitens¹.

Vid sin återkomst från Fyen mötte nu Christiern II Franciscus de Potentia i Köbenhavn. Didrik Slaghæks namn hade ännu inte blivit nämnt i samband med Stockholms blodbad, och allra minst hade det skett i Rom, där påven ju utan vidare tillerkänt honom ärkebiskopsstolen i Lund och gått med till och med på den antidaterade bullan av den 19 mars 1513. Skulden för de två biskoparnas undergång vilade där på konungen. Det var som förhållandena utvecklade sig, ett statsintresse utåt som inåt att den avlyftes från honom. Didrik Slaghæk var nu anklagad och satt fången för groft brott. Var skulden ändå inte tilläventyrs hans?

De huvudhandlingar som bevarats till historien om Stockholms blodbad, visar oförtydligt att till dem som vid detta tillfälle agerade i första planet har hört Gustaf Trolle, Jens Andersen och Jöran Turesson — Gustaf Trolle hade rest anklagelsen och fordrat rättvisa inför konungen; han och de två andra hade suttit främst i den andliga domstol som avgett den sententia, som exekutionerna grundade sig på². Av dessa tre befann sig Gustaf Trolle i januari 1522 i Köbenhavn. De två andra var i förvar hos kapitlet i Lund. Den 7 januari måste Didrik Slaghæk själv sätta sig ned och skriva efter de två. En uppgift om innehållet i brevet är bevarad. Den lyder: »Theodorici Slaghæks missive till kapitelherrarna i Lund det förbemälte archie-biskop Slaghæk skulle överföra till konungen i Danmark biskopen av Odense och prosten av Uppsala, mästern Jörgen Tursson benämnd, varföre förbemälde Theodoricus ville hava hjälp av kapitlet därtill. Dat. ipso die sancti Canuti regis (c: ducis) 1522»³. Dagarna efter var de båda i Köbenhavn.

Det kom nu till en serie förhör inför Franciscus de Potentia. Om resultatet kunde man senare läsa i en offici-

² Acta pontificum Danica VI, 358 f.

² Scandia I, 9 ff., 73 ff.

³ Skånebrevsförteckningen 81.

ell redogörelse, som understundom är omtalad som »gråmunkens process»; den blev begagnad under den rättegång som med tiden kom att föras inför rikskammarrätten i Speijer mellan Christiern II och Frederik I och återställdes till kung Christiern i början av 1528¹. Redogörelsen är nu förlorad, och att exakt ange det resultat till vilket man kom vid förhören är ogörligt. Men det sätt på vilket Christiern II uppfattade resultatet eller ville ha det uppfattat, kan fixeras. Enligt honom blev det konstaterat att han själv ingen del hade haft i de två biskoparnas undergång. Tvärtom: deras undergång hade som han tidigare låtit försäkra, ägt rum mot hans vetande och vilja genom krigsfolkets vådsamma framfart. Missdådaren som hade låtit fängsla biskoparna och senare även dränka munkarna i Nydala, fastslogs obönhörligt: ärkebiskopen, mäster Didrik. Många trovärdiga vittnen, bland dem två biskopar, lät konungen yttermera försäkra inför rikskammarrätten, hade intygat att han själv var utan skuld².

Det kan inte vara något tvivel om att de två biskoparna som vittnade inför Franciscus de Potentia, var de båda i Stockholms blodbad invecklade: Gustaf Trolle och Jens Andersen. De har genom sina vittnesmål inte endast varit med om att avlyfta skulden från sin herre, konung Christiern: de har också när de vittnade, kunnat med tillfredsställelse iakttaga hurusom deras långa fejd med Didrik Slaghæk nu

¹ Den egentliga titeln synes ha varit: *Processus inquisitionis per nuntium apostolicum habite super mortem duorum episcoporum in Suetia de collatorum*. Se härom och om Christiern II:s uppfattning av resultatet av undersökningen Erik Arup i *Danske Magazin* V: 5, 52, 70 f., 81. Jmfr Allen III: 2, 456 (anm. 2).

² Jmfr med ovanstående Scepperus i stridsskriften mot Lübeckarna, p. N2 v.: *Quid vero ad vos, quomodo cum Stockholmensibus et Suetis egerit? Nam illius seueritudinem, quam dicitis in causa fuisse, ut Sueci denuo deficerent, justam iudicauit Romanus Pontifex, misso legato Dn. Joanne de Potentia, qui legitima inquisitione facta, ut ex ipsius, qui penes nos est, processu patet, nihil præter justitiam factum esse iudicauit. Et vos, quod Romanus Pontifex Leo decimus iuste factum iudicauit, seuerius, hoc est iniustus factum arbitramini?*

var överflyttad på ett nytt plan. De var där blivna konungens allierade mot den förhatade. Och rätt eller orätt — på detta nya plan hade de alla utsikter att den förhatade skulle bli definitivt fast.

Handläggningen av de båda målen mot Didrik Slaghæk i Köbenhavn kunde, kanoniskt sett, endast vara att betrakta såsom förberedande. Hur konungen än betraktade och utlade resultaten, kunde dessa aldrig berättiga honom till att utkräva något världsligt straff på den anklagade — en ärkebiskop av Lund var kanoniskt undantagen den världsliga rätten; påven i Rom var hans domare. Men band i saker som dessa kanonisk rätt den danske konungen? Man hade sedan länge i hans handlingar kunnat iakttaga den fullkomliga respektlösheten inför denna. I själva verket var i början av 1522 och i mål som det som förelåg, en helt ny lagstiftning träd i den kanoniska rättens ställe.

Denna nya lagstiftning möter i kung Christierns stads- och landsrätter, detta mäktiga lagstiftningsverk som anticerade århundradens utveckling, och av vilka den förra promulgerades den 6 januari 1522 och var gjord med riksrådets samtycke, den senare måste tillhöra ungefär samma tid. Stadsrätten har i sin § 77 (jmf landsrätten § 21) följande: »På det att präster och klerker och andre geistlige personer här uti riket må vederfaras lag, skäl och rätt och ej skole söka deras rätt utanrikes i Rom och annorstädes som de härtill gjort have, dem till stor skada och fördery, kost och tåring och penningspillande, vilja vi med det allerförsta skicka fyra doctores och magistros, som städse skole residera i vår stad Roskilde och där skole sitta rätt och döma över alle andelige saker, såväl över biskopar, prelater som över andre här i riket, och ingen härefter skall därutöver trängas uti slika saker att draga till Rom eller annanstädes, på det att guld och penningar kunna bliva här i riket, men alle andelige saker skole före förnämnde doctores och magistros förslitas och ändas». I de följande §§ i stadsrätten (jmf landsrätten § 21) bestämmes, att bisittarna i rätten skall vara förfarna både i kyrkolagen och kejsarlagen, pro-

cessen aldrig dragas i långdrag, och rätten utgöra instans mellan landstingen och köpstadsrätterna samt konungen och rikets råd ¹.

Den inhemska domstol som Christiern II:s lagar här talar om, kammarrätten, var djupt rotad i hans hela statsuppfattning, och har den vid den tidpunkt då Didrik Slaghæks mål handlades, hunnit att organiseras, har det varit av denna domstol som domen ordinärt skulle avkunnas. I annat fall har konungen med stöd i förundersökningen och med ledning av kejsarrätten säkerligen menat sig berättigad att själv avkunna domen. Men i båda fallen har de många som höll sig till vad som var det allmänt erkända och bestående i kristenheten, kunnat rubricera vad som skedde med de ord karmelitermunken, den ryktbare Paulus Eliæ uttalade: *absque publica iuris sententia* ² — utan någon offentlig avkunnad på rätten vilande dom ³.

Det straff som träffade Didrik Slaghæk, var dödsstraff: galge och bål. Galge är tjuvstraff — första anklagelsen mot honom hade sammanhang med »räkenskap och gäld». Bål är straffet för kätteri, däri inbegripet groft brott mot den bestående andliga ordning som påven och koncilierna fastställt — andra anklagelsen mot Didrik Slaghæk var att han bragt tvenne konfirmerade biskopar om halsen. Straffet exekverades på Gammeltorv i Köbenhavn. Det skedde Conversionis S:ti Pauli afton, den 24 januari. Franciscus de Potentia var närvarande ⁴.

Bland dem som stod och såg på avrättningen, var också Paulus Eliæ. När han kom hem antecknade han: »jag har

¹ Saml. af gamle danske Love udg. af J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, III, 72, 113 f. Jmfr Johan Hvitfeldt i Scandia VII, 164 ff.

² Paulus Helie, Skrifter, VI, 84.

³ »Hafn. post festum Felicis 1522» tillskrev Christiern II kapitlet i Lund bland annat om att »förordna 2:ne dannemän som uppbära den archy biskopen tillhörige ränta av Lunde säte och stift». Skånebrevsförteckningen 472. Regesten visar det första ingreppet i ärkebiskopens ämbetsutövning. Felicis dag = ¹⁴/₁.

⁴ Danske Magazin V: s. 71.

i dag den 24 januari anno domini 1522 skådat mäster Didriks ynkansvärda ändalyckt. Han är nu bränd, det straff som alla de förtjänar som besmittar och fördärvar sina furs-tars sinnen med falskt tal». I sina minnesanteckningar, i Skibykrönikan, tillade han: »Den värste brottsling, värd galgen och helvetet», förbränd efter det han letts till bålet från galgen, till vilken han fördes ut för att hängas¹. Hans Skovgaard skrev några dagar efter händelsen: »Anno domini 1522 sancte Pavels afton, då blev mäster Dirick bränd på det stora torget i Köbenhavn. Jag sporde det i Katslösa kyrka i Lage Urnes närvaro söndagen för Kyndelsmessa»². Ännu något senare berättar Dietrich von Schönberg: »Av vad orsaker mäster Diterich, ärkebiskopen av Lund, blev satt fängslig är mig förborgat. Efteråt gavs befallning som också sattes i verket, att hänga honom i galgen. Men när strecket var lagt om hans hals, bad han och sade att nu kunde det vara nog, man borde nöja sig med att kasta honom i elden. Denna var i förväg uppgjord, och han fördes genast på stunden därhän och har alltså fått sitt straff och är förbränd». Dietrich von Schönberg fortsätter: »Det går också rykte att den gamla horkvinnan skall sitta fängslig. Men jag fruktar dessvärre det är inte så väl. Vore hon bragt ur vägen, det ginge väl därefter vida tåleligare till i Danmark än hittills har skett»³.

Vad som inträffade den 24 januari 1522 var något ohört i Danmarks historia. Och naturligt kom de lärda historie-

¹ Paulus Helie, Skrifter, I, 9, VI, 84 f.

² Hans Skovgaards räkenskapsbok 1519—1522. Jmfr Kirkehistoriske Samlinger II, 324.

³ Kurtz darnach ist Meyster Diterich, der Ertzbischoff von Lund:n, gefengklich gesatzt, aus was Vrsachen ist mir verborgen, volgendt ausgefurt des Beuelhs an Galgen zu hencken. Als ime aber der Strick vmb den Halse gelegt, hat er gebetten, es wer genung, man solt in allein ins Feuer bringen, welchs zuuorn bereit gewesen vnd von Stundt darzu gebracht vnd hat also die Straff entphangen vnd ist verprandt. Es gehet auch die Sage, wie die alt Hur gefengklich solt sitzen. Ich beforchte aber leider, es sey nit so clar. Wo sie aber weg gebracht, mochts darnach vil leidtlicher in Thenmargken zugehen dan bisher gescheen.

berättarna att spinna vidare på det sällsamma temat. En generation senare berättade man, hurusom Gammeltorv när exekutionen skedde, stod packat med folk; alla fönster hängde fulla. Konungen var faren från staden; Sigbrit hade dragit sina fönsterluckor till. Mödosamt banade sig bödeln väg genom massan, och underlig tedde sig ärkebiskopen där han kom efter: grön silkebaret på huvudet, tunika av siden och hosor, röda sammetstofflor, livstycket av skarlakan, skjortan av fint hollandslärf. En trappa ledde upp till stillatset med galgen. Ärkebiskopen satte tofflorna nedanför. Profossen ledde så Didrik med repet om halsen uppför trappan. Men under galgen gjorde profossen helt om. »Nog», sade han; »vi skall nu en annan väg». Så gick de ned för trappan igen. Didrik Slaghæk stannade där nedanför. Han tog de röda sammetstofflorna på igen. Men ett stycke ifrån flammade bålet och låg en stege på marken. Kläderna blev tagna av den dömda och han surrades fast vid stegen. Stegen blev rest. Den vältes över till motsatta sidan. Brottslingen föll mitt i bålet. Klockan var vid pass tio på förmiddagen.

Man kan läsa denna *con amore* utstofferade berättelse på latin hos Johannes Svaning († 1584), i översättning till danska hos Arild Huitfeldt¹. Grunddragen överensstämmer i huvudsak med vad som redan är känt från Paulus Eliæ och Dietrich von Schönberg. Man har förvånat sig över ärkebiskopens klädsel, uppkomlingens fåfänga väsen ännu ansikte mot ansikte med döden — naturligtvis ligger bakom att han på sin dödsvandring var degraderad och berövad den ärkebiskopliga ornat. Berättelsen om ärkebiskopens avklädande, hans surrande fast vid stegen, om hur denna restes och fälldes är hos de lärda historieberättarna i överensstämmelse med den sena kejsarrättens föreskrifter om hur det skall gå till när någon levande förbrännes.

Av grundläggande betydelse måste då man utmätte straf-

---

¹ Svaning, *Historia Christierni* II, 432 ff; Arild Huitfeldt, *foliouppl.* II, 1181.

fet för Didrik Slaghæks förbrytelser, ha varit den undersökning som hållits inför den påvliga legaten. Vi har hört Christiern II:s uppfattning av undersökningens resultat. Det är då av vikt och intresse att också höra Franciscus de Potentia's. Vad mente Franciscus de Potentia om resultatet? Året efter var han tillbaka i Rom. I slutet av april hade han företräde i kardinalkollegiet. Han fick där vidlyftigt berätta om sin mission till Norden och informerade påven och kardinalerna om vad som hade företagits av Christiern II och hans ministrar mot biskoparna och andra. De biskopar som blivit avlivade, var då han lämnade Rom två; han talade nu om tre — tydligen var den tredje Didrik Slaghæk. Konungen och hans ministrar hade låtit bringa dem om livet och bränna dem. Om de ursäkter som konungen kommit med, antecknades det i kollegiets protokoll: nihil ualebant — av noll och intet värde¹.

VI.

Galge är tjuvstraff. Vad gällde striden mellan Didrik Slaghæk och Stephan Hopfensteiner, och på vad löd beskyllningarna mot sekreteraren?

»Då moder Siprecht», fortsätter Dietrich von Schönberg i sitt brev, »kom i förfaring att han avvikit, dröjde hon inte att låta det följa som har begärelse och är snart till att hänga, slå efter honom på vägar och stigar, och synnerligen att låta adeln slå efter honom i landet Holstein, och var man kom på honom befalldes hon att man skulle rättsligen låta infånga honom i konungens namn, den dock denna tid var på Fyen, jag tror ock fullväl ingen kunskap hade därom. På sådant vis kom en adelig herre in i Lübeck där Stephan då var, och klagade på Stephan för att få satt honom rättsligen fast»². Enligt Stephan själv från vilken det bevarats

¹ Acta pontificum Danica VI, 394; Breve og Aktstykker, 80.

² Do Muer Siprecht sein Abscheyden erfahren, hat sie nit geseumbt die an das zum Hangen begierig vnd hurtig an alle Strassen nacheylen las-

ett brev till Christiern II¹, inträffade detta redan den 3 januari 1522; dagen förut hade Stephan kommit till Lübeck. Den adlige herren hette Otte Stubb. Hans anklagelse inför borgmästare och råd löd enligt Stephan på att sekreteraren undansnillat från konungen 7- eller omkring 8.000 gyllen, därtill det kungliga sigillet som han velat utställa kvittenser med på över 20.000 gyllen. Dietrich von Schönberg som har sina uppgifter från Stephan själv, framställer detta så, att anklagelsen löd på sekreteraren »såsom på en tjuv den undansnillat från Kongl. Majestät 8.000 gyllen och Hans Majestäts sekret». Slutet blev eftersom Otte Stubb inte kunde lägga fram några klara bevis, att både han och den anklagade blev tagna i fängsligt förvar, Otte Stubb i tornet, Stephan på Raths Marstall där han fick sitta utan bojor². Senare blev det företett för rådet i Lübeck ett brev under Christiern II:s sigill. Det innehöll att Stephan som en tjuv avvikit ur Danmark, och då han undansnillat Kungl. Maj:ts penningar, skriftstycken, register och räkenskaper skulle förpassas till Segeberg³.

Så bristfälligt som materialet är, kan man naturligtvis inte draga några säkra slutsatser av de förhållanden som här har dragits fram. Men grunden är lagd för en hypotes som inte utan vidare kan avvisas. Didrik Slaghæk har vid jultiden 1521 gjort vad han kunde för att rödja den kunglige sekreteraren ur vägen, denne emellertid lyckats avvika och den 2 januari 1522 kommit till Lübeck. Det har i detta sammanhang framförts en liknande beskyllning mot sekreteraren som den 3 januari föranledde att Didrik Slaghæk blev fängslad och omsider fördes till galgen. För-

---

sen vnd sonderlich ins Lande zu Holstein den Adel nachzueylen, vnd wu man in ankombt, mit recht annemen zu lassen im Namen des Konigs, der doch die Zeyt in Fune gewest, glaub auch gentlich, sein Mt solchs kein Wissen gehabt, beuolhen. Also ist ein Edelman in Lubeck, do dan Steffan gewest, eynkommen, vnd Steffan mit Recht setzen lassen . . . angeclagt.

¹ Breve og Aktstykker, 6 ff.

² Dietrich von Schönbergs förut citerade brev.

³ Breve og Aktstykker, 6.

hållandena har från början legat gynnsamt till för den kupp som ärkebiskopen avsåg. Stephan Hopfensteiner har alldeles som Didrik Slaghæk, vid jultiden 1521 haft med krigsfolkets avlöning att göra: han lyfte då jämte en annan 2142 mark hos myntmästaren Jörgen Kock till att avlöna drabanterna i Lund med ¹. Didrik Slaghæks avsikt med att rödja Stephan Hopfensteiner ur vägen förefaller endast ha kunnat vara att väl han var borta, på död man övervältra skulden för egen gärning.

I Lübeck gick i det följande processen mot Stephan Hopfensteiner vidare. Rådet frikände honom ².

---

¹ Suhm, Nye Samlinger, II: 2, 185.

² I brev till högmästaren från Fehr i Nederländerna ^{25/4} 1522 — även detta brev godhetsfullt delgivet av professor Carlsson — omtalar Dietrich von Schönberg att då mäster Stephans motpart, här kallad Otte von Stouen, inte kunde föra hans skuld i bevis, blev Stephan, för vars lösgivande brevskrivaren arbetat, frikänd. Mot von Stouen företogs ingen åtgärd, »då Stephan inte ville hans ofärd».

Lauritz Weibull.